

Jadwiga Warszyńska

MIĘDZYNARODOWY RUCH TURYSTYCZNY W OSTATNIM DZIESIĘCIOLECIU XX WIEKU¹

Zarys treści: Na podstawie materiałów statystycznych WTO – World Tourism Organization (OMT – Organisation Mondiale Tourisme) autorka przeprowadza analizę wielkości i struktury przestrzennej międzynarodowego ruchu turystycznego oraz uzyskiwanych z turystyki dochodów. Najpierw w regionach turystycznych, a następnie w wydzielonych 20 krajach o największej w świecie recepcji turystycznej.

Słowa kluczowe: ruch międzynarodowy, regiony turystyczne, recepcja turystyczna, saldo turystyczne, bilans turystyczny.

Turystyka uprawiana w starożytności uległa zahamowaniu w średniowieczu, odrodzona w czasach nowożytnych, w drugiej połowie XX w. przeżywa okres dynamicznego wzrostu, stając się ważnym czynnikiem życia społecznego i stosunków gospodarczych. Jej rozwój odzwierciedla aktualny na danym etapie poziom cywilizacji. Toteż w różnych okresach przybierał różne formy i rozmiary, zmieniały się też w ciągu dziejów kryteria atrakcyjności, a w związku z tym obszary najbardziej odwiedzane.

Szczególną dynamikę wzrostu wykazuje w drugiej połowie XX w. ruch międzynarodowy, co wynika z różnego rodzaju przesłanek psychologicznych, społecznych, ekonomicznych, politycznych. Według danych WTO – World Tourism Organisation (OMT – Organisation Mondiale du Tourisme), ogólna liczba turystów zagranicznych wzrosła z 25 mln osób w roku 1950 do ok. 698 mln w roku 2000, czyli prawie 30-krotnie, natomiast wielkość dochodów z turystyki w tym samym czasie z 2 do 477 mld USD, to jest ponad 230 razy (zob. tab. 1).

Mimo że niektóre kraje przeżywały – czy to z powodów politycznych, czy koniunkturalnych – okresy regresu, w skali światowej turystyka międzynarodowa

---

¹ Artykuł ten w angielskiej wersji językowej pt. *International tourism in the last decade of the 20th century* opublikowany został w serii „Prace Geograficzne. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ”, z. 111, Kraków 2003.

nie ulegała recesji, a ogólny wskaźnik wzrostu liczby turystów wykazywał z roku na rok wartości dodatnie. Turystyka stała się w drugiej połowie XX w. aktywnym czynnikiem rozwoju gospodarczego, a działalność produkcyjna i usługowa związana z zaspokajaniem potrzeb turystów stanowi jedną z ważniejszych dziedzin życia społeczno-ekonomicznego wielu krajów.

Tab. 1. Światowy, międzynarodowy ruch turystyczny w drugiej połowie XX w.

Rok	Liczba turystów (tys.)	Dynamika wzrostu (%)	Dochody (mln USD)	Dynamika wzrostu (%)	Rok	Liczba turystów (tys.)	Dynamika wzrostu (%)	Dochody (mln USD)	Dynamika wzrostu (%)
1950	25282	-	2100	-	1980	284841	78,4	102373	471,9
1960	69296	174,1	6867	227,0	1990	461217	61,9	263370	157,3
1970	159690	130,4	17900	160,7	2000	697600	51,3	477300	81,2

Źródło: World Tourism Organization (WTO).

Wysoką dynamikę wzrostu wykazuje międzynarodowy ruch turystyczny osiągając na przestrzeni lat dziewięćdziesiątych wskaźnik 51,3% pod względem liczby turystów i 81,2% pod względem dochodów.

Według prognoz WTO, istniejące w świecie zagrożenie terroryzmem nie spowoduje w skali globalnej długotrwałego załamania się tendencji rozwojowych turystyki. Przewiduje się, że w roku 2010 liczba turystów w ruchu międzynarodowym przekroczy 1006 mln, a w roku 2020 – 1561 mln, czyli wzrośnie w 2010 roku w stosunku do 2000 roku o 44%, a w roku 2020 w stosunku do roku 2010 o 55%. Według szacunków World Travel and Tourism Council (WTTC), łączny popyt turystyczny na świecie kształtował się w 2000 roku na wysokości ok. 4,5 bln USD. Przewiduje się, że w 2010 roku jego wartość wzrośnie prawie dwukrotnie do ok. 8,5 bln USD, a udział szeroko rozumianej gospodarki turystycznej w gospodarce światowej, który wynosił w roku 2000 10,8% wzrośnie w 2010 roku do 11,6%, natomiast liczba zatrudnionych w sektorze z 8,0% do 9,1%.

Przodujące miejsce w świecie pod względem przyjazdów turystów zagranicznych utrzymuje, jak dotąd, Europa. Należy sądzić, że mimo zaznaczającej się w ostatnim dziesięcioleciu XX w. tendencji spadkowej (1990 r. – 61,3%, 2000 r. – 57,7%), w związku z przewidywanym w 2004 r. poszerzeniem Unii Europejskiej i utrzymaniem w jej obrębie jednego rynku turystycznego, dominacja Europy w ogólnej, światowej recepcji turystycznej zostanie zachowana. Na drugim miejscu znajduje się Ameryka, na trzecim Azja Wschodnia i Pacyfik, następnie Afryka, Bliski Wschód i Azja Południowa (zob. tab. 2).

Podobną kolejność obserwuje się w wielkości dochodów z turystyki. Pod względem dynamiki wzrostu liczby przyjeżdżających i dochodów z turystyki, na czoło w latach dziewięćdziesiątych (1990-2000) wysuwa się Azja Wschodnia z rejonem Pacyfiku: wskaźnik liczby przyjeżdżających 205, wskaźnik wielkości dochodów 209, przy średniej światowej 151,181. Najslabiej jeszcze – mimo ogólnego postępu – uczestniczą w światowej turystyce regiony Bliskiego Wschodu i Azji Południowej. Czynnikiem hamującym jest brak w niektórych krajach stabilizacji

politycznej. Azja Wschodnia z rejonem Pacyfiku może natomiast – przy w miarę ustabilizowanym rynku Ameryki – zająć w niedalekiej przyszłości drugie po Europie miejsce w świecie.

Tab. 2. Przyjazdy turystów zagranicznych i wpływy z turystyki międzynarodowej na świecie według regionów WTO

Region/rok	Turyści				Wpływy z turystyki			
	w tys.		w %		w tys. USD		w %	
	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000
Europa	282744	402650	61,3	57,7	143240	231800	54,4	48,6
Afryka	14959	27630	3,2	4,0	5300	10800	2,0	2,3
Wsch. Azja i Pacyfik	54598	111700	11,8	16,0	39200	82100	14,9	17,2
Azja Połudn.	3158	6420	0,7	0,9	2030	5100	0,8	1,1
Ameryki	96799	128900	21,0	18,5	69200	137400	26,3	28,8
Bliski Wschód	8959	20300	1,9	2,9	4400	10100	1,7	2,1
Świat ogółem	461217	697600	100,0	100,0	263370	477300	100,0	100,0

Źródło. World Tourism Organization (WTO).

Współcześnie obszarami nie tylko o największej recepcji, ale również i konsumpcji turystycznej są Europa i Ameryka Północna. Ogólnie, w ramach poszczególnych kontynentów istnieje duże zróżnicowanie przestrzenne wielkości napływu turystów, udziału z wpływów z turystyki w wartości eksportu oraz wydatków poniesionych na turystykę.

Europa jest wyróżniającym się w świecie regionem podaży i równocześnie wzmożonego popytu turystycznego. W większości ruchu z reguły przeważa wymiana wewnątrz regionalna. Prawie 80% turystów zagranicznych w Europie jest mieszkańcami krajów europejskich. W Europie realizowana jest też znacząca większość (85%) wyjazdów turystycznych mieszkańców Europy. Największą grupę spoza Europy stanowią turyści z Ameryki Północnej (8%). Najczęstszym obszarem docelowym jest Europa Zachodnia (35%) i Południowa (35%), następnie Środkowo-Wschodnia (19%) i Północna (11%). Największy udział w dochodach z turystyki ma Europa Południowa (39%) i Europa Zachodnia (35%), następnie Europa Północna (15%) i Środkowo-Wschodnia (11%). Średnio w Europie na jednego turystę przypada 578 USD, w Europie Północnej – 782 USD, w Europie Południowej – 671 USD, Zachodniej – 571 USD, natomiast w Środkowo-Wschodniej – 343 USD.

W Ameryce turyści amerykańscy stanowią 77%, europejscy 14%. Najwięcej turystów przyjmuje Ameryka Północna (72%), następnie Karaiby (14%), w których dominują przybysze z USA. W regionie karaibskim turystyka jest też najbardziej widoczna w eksporcie (25%). Amerykę Południową odwiedza 13%, Środkową – 3%. Największy udział w dochodach z turystyki ma Ameryka Północna (76%), Karaiby (12%), Ameryka Południowa (10%), Środkowa (2%). Średnio na jednego turystę w Ameryce przypada 1034 USD, w Ameryce Północnej – 1107 USD, na Karaibach – 965 USD, Ameryce Południowej – 761 USD, Środkowej – 720 USD.

W regionie Wschodniej Azji i Pacyfiku co czwarty turysta pochodzi z Europy, a co dziesiąty z Ameryki. Najwięcej – 57% odwiedza Azję Północno-Wschodnią, 33% – Azję Południowo-Wschodnią, 10% – Australię i Oceanię. Azja Północno-Wschodnia ma też największy udział w dochodach – 51%, dalej plasują się odpowiednio Azja Południowo-Wschodnia – 32%, Australia i Oceania – 17%. Natomiast średnio na jednego turystę najczęściej przypada w Australii i Oceanii 1437 USD, dużo mniej i mniej więcej podobnie w Azji Południowo-Wschodniej – 716 USD i Azji Północno-Wschodniej – 657 USD.

W Afryce turyści z Europy stanowią 43%, z Ameryki 5%. Ruch turystyczny koncentruje się w Afryce Północnej 37%, Południowej 30% i Wschodniej 21%. Dużo mniej turystów odwiedza Afrykę Zachodnią 10%, a najmniej Afrykę Środkową 2%. Afryka Północna i Afryka Południowa mają też największy udział w dochodach, odpowiednio 34% i 31%. Na Afrykę Wschodnią przypada 24%, Zachodnią – 10%, Środkową – zaledwie 1%. Średnio w Afryce na jednego turystę przypada 401 USD, najczęściej w Afryce Wschodniej – 448 USD, następnie Południowej – 419 USD, Zachodniej – 407 USD; w Afryce Północnej – 366 USD; najmniej w Afryce Środkowej – 200 USD.

Tab. 3. Przyjazdy turystów zagranicznych do 20 krajów o największej w świecie recepcji

Ranga		Kraj	Turyści				Przyrost średniorocznie 1999-2000 w (%)
			w tys.		w %		
1990	2000		1990	2000	1990	2000	
1	1	Francja	52497	75595	11,5	10,8	3,7
2	2	Stany Zjednoczone	39363	50891	8,6	7,3	2,6
3	3	Hiszpania	34085	48201	7,5	6,9	3,5
4	4	Włochy	26679	41182	5,8	5,9	4,4
12	5	Chiny	10484	31229	2,3	4,5	11,5
7	6	Wielka Brytania	18013	25320	3,9	3,6	3,5
17	7	Rosja	7204	21169	1,6	3,0	11,4
8	8	Meksyk	17176	20643	3,8	3,0	1,9
10	9	Kanada	15209	20423	3,3	2,9	3,0
9	10	Niemcy	17045	18983	3,7	2,7	1,1
6	11	Austria	19011	17982	4,2	2,6	-0,6
27	12	Polska	3400	17400	0,7	2,5	17,7
5	13	Węgry	20510	15571	4,5	2,2	-2,7
19	14	Hong Kong	6581	13059	1,4	1,9	7,1
13	15	Grecja	8873	12500	1,9	1,8	3,5
14	16	Portugalia	8020	12037	1,8	1,7	4,1
11	17	Szwajcaria	13200	11400	2,9	1,6	-1,5
15	18	Malezja	7446	10221	1,6	1,5	3,2
20	19	Holandia	5795	10200	1,3	1,5	5,8
24	20	Turcja	4799	9587	1,0	1,4	7,2
1-20			335390	483593	73,3	69,3	3,5
Świat			461217	697600	100,0	100,0	4,3

Źródło: Organisation Mondiale du Tourisme (OMT).

Głównym wskaźnikiem bezpośrednich korzyści ekonomicznych z przyjazdów zagranicznych, poza udziałem wpływów z turystyki w wartości eksportu, jest

wartość salda turystycznego. Do krajów o wysokim saldzie dodatnim należą Stany Zjednoczone i Chiny, a w Europie: Hiszpania, Francja, Włochy, Grecja, Austria, a także Węgry, Czechy, Słowacja. Saldo ujemne ma m.in. Kanada, Japonia, Wielka Brytania. Ujemne saldo wykazują również Niemcy – kraj o niezwykle wysokiej w ruchu międzynarodowym konsumpcji turystycznej.

Tab. 4. 20 krajów o największych dochodach z turystyki

Ranga		Kraj	Dochody				Przyrost średniorocznie 1999-2000 w (%)
			w tys.		w %		
1990	2000		1990	2000	1990	2000	
1	1	Stany Zjednoczone	43007	85153	16,3	17,8	7,1
3	2	Hiszpania	18593	31000	7,1	6,5	5,2
2	3	Francja	20185	29900	7,7	6,3	4,0
4	4	Włochy	16458	27439	6,2	5,7	5,2
6	5	Wielka Brytania	13762	19518	5,2	4,1	3,6
5	6	Niemcy	14288	17812	5,4	3,7	2,2
25	7	Chiny	2218	16231	0,8	3,4	22,0
7	8	Austria	13410	11440	5,1	2,4	-1,6
9	9	Kanada	6339	10171	2,4	2,1	4,8
24	10	Grecja	2587	9290	1,0	1,9	13,6
15	11	Australia	4088	8442	1,6	1,8	7,5
10	12	Meksyk	5467	8295	2,1	1,7	4,3
11	13	Hong Kong	5032	7886	1,9	1,7	4,6
21	14	Turcja	3225	7636	1,2	1,6	9,0
23	15	Rosja	2752	7510	1,0	1,6	10,6
8	16	Szwajcaria	7411	7303	2,8	1,5	-0,1
13	17	Tajlandia	4326	7119	1,6	1,5	5,1
14	18	Holandia	4155	6951	1,6	1,5	5,3
18	19	Korea	3559	6609	1,4	1,4	6,4
12	20	Singapur	4937	6370	1,9	1,3	2,6
1-20			195799	332075	74,3	69,5	5,4
Swiat			263370	477300	100,0	100,0	6,1

Źródło: Organisation Mondiale du Tourisme (OMT).

O szczególnie dynamicznym rozwoju turystyki międzynarodowej w ostatniej dekadzie XX w. świadczy fakt, że w 2000 roku liczba turystów do 20 wydzielonych krajów o największej w skali światowej recepcji turystycznej (483 593 tys.) przekroczyła ogólną liczbę turystów notowaną w skali światowej w 1990 roku (457 217). Dotyczy to w jeszcze większym stopniu dochodów uzyskiwanych w tych latach (2000 r. – 332 075 mln USD, w 1990 r. 263 364 mln USD) (zob. tab. 3 i 4).

Równocześnie rozwojowi turystyki towarzyszy powolny proces dekoncentracji. W 1990 roku wymienione wyżej kraje przyjmowały 73,4% turystyki światowej, w roku 2000 – 69,3%. Podobnie w uzyskiwanych dochodach z turystyki: w 1990 roku – 74,3%, w 2000 roku 69,6%. Dla porównania – w latach pięćdziesiątych tylko 5 krajów obsługiwało 71% ruchu światowego. O procesie dekoncentracji świadczy również wyższa w omawianym dziesięcioleciu stopa wzrostu liczby turystów i dochodów w turystyce światowej, aniżeli w 20 wyróżnionych krajach (w liczbie turystów 4,3%, 3,5%, w dochodach 6,1%, 5,4%). Nastąpiły też wyraźne zmiany przestrzenne w liczbie przyjmowanych turystów. Stałe miejsce w czołówce

światowej zajmują: Francja, Stany Zjednoczone, Hiszpania, Włochy, ponadto silną pozycję zachowują: Wielka Brytania, Meksyk, Kanada, Niemcy (por. tab. 3). Na szczególną uwagę zasługuje Polska, która, zajmując w 1990 roku 27 miejsce, w roku 2000 weszła do wyróżnionej dwudziestki krajów, zyskując 12 lokatę. W omawianym okresie nastąpił też wyraźny awans Rosji (17,7) i Chin (12,5). Kraje te osiągnęły też najwyższą wśród przodujących 20 krajów stopę wzrostu: Polska – 17,7, Chiny – 11,5, Rosja – 11,4 przy średniej 3,5. Kraje, które przeżywały w omawianym okresie pewien regres turystyczny, osiągając ujemną stopę wzrostu to: Węgry (-2,7), Szwajcaria (-1,5) i Austria (-0,6).

Stałą pozycję pod względem wysokości dochodów z turystyki, chociaż w odmiennej kolejności aniżeli pod względem recepcji zajmowały w latach dziewięćdziesiątych następujące kraje: Stany Zjednoczone, Hiszpania, Francja, Włochy, Wielka Brytania (por. tab. 4). Najwyższą stopę wzrostu osiągnęły Chiny – 22,0, Grecja – 13,6 i Rosja – 10,6 (średnia 5,4). Niewielki spadek wykazały natomiast Austria – 1,6 i Szwajcaria -0,1. Na uwagę zasługuje fakt, że takie kraje jak: Australia, Tajlandia, Korea, Singapur wchodzą co prawda do dwudziestki wyróżnionych krajów pod względem dochodów z turystyki, ale nie figurują w wyróżnionej czołówce pod względem recepcji ruchu. Świadczy to zarówno o wspomnianym już wyżej intensywnym rozwoju rynku turystycznego w regionie Azji Wschodniej i Pacyfiku, jak i wyższych kosztach pobytu. Natomiast kraje figurujące w czołówce 20 krajów pod względem recepcji turystów: Polska, Węgry, Portugalia, nie znajdują odpowiedniego miejsca w dochodach z turystyki.

Tab. 5. Kraje o największych dochodach i wydatkach z turystyki (2000)

Ranga	Kraj	Dochody w mld USD	Ranga	Kraj	Wydatki w mld USD
1	USA	85,2	1	USA	65,0
2	Hiszpania	31,0	2	Niemcy	47,6
3	Francja	29,9	3	Wielka Brytania	36,6
4	Włochy	27,4	4	Japonia	31,5
5	Wielka Brytania	19,5	5	Francja	17,2
6	Niemcy	17,8	6	Włochy	15,5
7	Chiny	16,2	7	Kanada	12,4
8	Austria	11,4	8	Holandia	11,8
9	Kanada	10,8	9	Chiny	10,9*
10	Grecja	9,2	10	Belgia	10,1*

* – dane z 1999.

Źródło: World Tourism Organization (WTO).

Jak już była o tym mowa wyżej, w turystyce światowej dominuje Europa. W 20 krajach należących do czołówki – 13 pierwszych miejsc zajmują kraje europejskie obsługujące ok. 47% turystów, następnie 3 kraje amerykańskie – 13% i 4 azjatyckie – 10%. Z kolei pod względem dochodów sytuacja wygląda następująco: na 10 krajów europejskich przypada ponad 35%, na 3 kraje amerykańskie – ok. 22% i 7 krajów azjatyckich – 13%.

W pierwszej dziesiątce krajów najwięcej zarabiających na turystach 7 należy do największych konsumentów usług turystycznych (zob. tab. 5). W tym 4 kra-

je: Stany Zjednoczone, Francja, Włochy, Chiny mają równocześnie bilans dodatni, a 3 – Niemcy, Wielka Brytania, Kanada – bilans ujemny.

Poza aspektem ilościowym, przestrzennym i ekonomicznym, w specyficie dzisiejszej rzeczywistości na czoło wysuwa się problem rozwoju turystyki ujmowanej w kategoriach społecznych. Nierównomierny rytm czasowy i różnorodność oferty turystycznej, a przede wszystkim wielka polaryzacja indywidualnych zainteresowań i zachowań turystów powodują wielką złożoność zjawiska i coraz bardziej odczuwalną jego spektakularność zarówno w krajach podaży, jak i pobytu turystycznego. Jej realizacja stała się nieodzownym elementem idei zrównoważonego rozwoju i stanowi antidotum na zagrożenia cywilizacyjne świata.

Źródła:

- Tourism Market Trends: World Overview and Tourism Topics, May 2001, Provisional Edition, World Tourism Organization (WTO).
- Memento du tourisme, Ministère de L'Equipement des Transports et du Logement France, Secretariat d'Etat au Tourisme.